

TITO V MOSKVI

Na Titov obisk v Moskvi in pomirjenje obeh komunističnih partij je vsekakor treba gledati iz širših vidikov, da bi mogli dojeti pravi pomen. Skupno evropsko tržišče v prvi vrsti in delno tudi jasna napoved, da so dnevi šteti ameriškemu polnjenju jugoslovanskih sodov brez dna, nujno sili Jugoslavijo, da si poišče varnejše gospodarsko zavetje kot pa se zgolj zanašati na pomoč, od kjerkoli že potem pride. Cena za to se zdi naj bi bilo vsaj pridruženo če že ne polno članstvo Jugoslavije v Komkomu, ki je nedavno poskrbel, da bo papirnati zmaž dobil tudi potrebno zobovje. Da bo potem v tem oziru potrebna še marsikatera gospodarska remedura v Jugoslaviji, je jasno. Toda kaj naj bi dobil Hruščov za gospodarsko breme, ki si ga je s tem dejansko nakopal, saj gre za večje kratkoročne gospodarsko-trgovinske koncesije do Jugoslavije? Ker v atomski dobi ni več govora o strateškem pomenu Jugoslavije, more biti zato korist izključno samo politična. V tem oziru more Titova, za komunistične pojme odprta glava dokaj koristiti bistrenu in podjetnemu Hruščovu. Kljub sorazmerni majhnosti Jugoslavija le predstavlja v komunističnem svetu v idejno-političnem pogledu faktor, ki se je skozi vso dobo krize politično dejansko krepil in ki kot tak zdaj lahko okrepi položaj Hruščova. Ta namreč še zdaleč ni tako zagotavljen kot je bil Stalinov, kar kažejo periodične krize v rdeči hierarhiji. Idejno politični spor s Kitajsko, ki sega dejansko vse v čase, ko je Hruščov stopil na prestol, zavzema globlje razmere in če kdaj potrebuje Hruščov močnih zaveznikov in enotno zaledje, ko bo prišlo do sovjetsko-kitajskega političnega preloma in idejne shizme.

Zaradi vsega tega si nam ni treba beliti glav. Dobi stalinizma je odklenkalo in zaradi boljših odnosov z Moskvo se Jugoslavija ne more tebi nič meniti nič vrniti v kruto policijsko državo. Saj je prav v tem Hruščov sprejel marsikatero jugoslovansko tezo in Sovjetska zveza v marsičem počasi sledi primeru Jugoslavije. Povprečni jugosl. državljan utegne občutiti gotovo omejitve v stikih z zapadnim svetom in gospodarsko bo prav gotovo moral sprejeti nase kako novo breme. Do tega itak mora priti, kot že dolgo napovedujemo, če hočejo komunisti rešiti Jugoslavijo pred popolnim bankrotom. A v obliki zunanjepolitičnih in v nekem pogledu kulturnih ozirih ne more biti večjih sprememb, če hoče Jugoslavija obdržati svoj položaj v svetu, do katerega je režimu toliko. Miroljubna koeksistenca je vsekakor dvorezen meč.

MAFIJA

Proces, ki se je vršil v Ljubljani zadnje dni decembra proti vodnikom "Organizacije slovenskih protikomunistov" in ki naj bi se v januarju predvidoma nadaljeval proti drugi skupini iste organizacije (gl. str. 18), vsekakor potrjuje, da po eni strani ljudje niso tako nadržani nad režimom, kot piše rdeči tisk, po drugi strani pa dokazuje drznost organizatorjev, ki so si upali kaj takega. To pa je tudi vse, kajti niti v svojem programu niti pri svojem delu niso pokazali iste iznajdljivosti, previdnosti, političnega čuta in modrosti, ki je po leg hrabrosti neobhoden pogoj vsake uspešne mafije. Planirati generalni štrajk je bilo morda dobro marksistično navodilo za buržoazno državo, ne zdi se pa

Današnji KLIC
ima 18 strani

izvedljivo v okoliščinah, v kakršnih žive naši zarotniki. Svetovni listi o procesu praktično niso poročali, čeprav se je TANJUG trudil, da bi jih informiral o svoji verziji.

Že pred leti smo pisali, da ne pričakujemo rešitve vprašanja jugoslovanske in s tem slovenske svobode od raznih takih akcij. Položaja doma ni mogoče primerjati in še manj istovetiti z onim pod okupacijo. Do upora in zmage more priti - če izvzamemo kaj izrednega v svetovnem merilu - samo, če ob ugodnem političnem trenutku izbruhne kriza v vladajočem razredu, ko bi bila uničena nesposobna in do skrajnosti skorumpirana dvorska kamarila ter vrnjena oblast narodu. Da bo do tega nekoč prišlo, najmanj ne dvomimo, dasi utegne biti pot dolga.

Slovenska država

"Tržačan" je v svojem članku o smislu Jugoslavije (str. 3.) našel vprašanje, ki je po eni strani simptomatično za mnoge države s problemom "Sever:Jug", po drugi strani pa je specifično za Jugoslavijo z absolutističnim režimom. Če k temu dodamo še pohlevno slovensko naravo, ki običajno izraža negodovanje le ob kczarcu dolenjskega cvička, odnosno naravo, ki se v kardeljevskem stilu dobrika močnejšemu, da bi tako pred seboj rešila vprašanje lastnega manjvrednostnega kompleksa, je rezultat na dlani. Dvomimo pa, da je moč rešiti to vprašanje s sentimentalnimi ali prejudicirano enostranskimi apeli emigrantskih akcijskih odborov. Če bi prišli taki pozivi in akcije iz sredine naroda doma, praktično torej iz vrst komunistične partije, potem bi bila zadeva bolj realistična. S tem ne rečemo, da navedeni podatki niso točni, dasi hudo dvomimo v vrednost nekaterih zaključkov. Znano je da je ta bog slovenskega denarja na jug našim ljudem doma odvraten. Toda tega še ne gre istovetiti z odporom do državne skupnosti kot take. Tudi mi ne vidimo, da bi imelo kak smisel vezati to vprašanje na pomen Jugoslavije. Države ne nastajajo in izginjajo z apeli kot "cilj vsakega zavednega Slovenca in vseh slovenskih političnih skupin mora biti neodvisna Slovenija do konca leta 1964!". Za takimi programi mora stati ali lastna oborožena sila ali pa mednarodna diplomacija ali (kot često) oboje. V tem pogledu pa poborniki Akcijskega odbora niso pokazali bogve kak politični smisel in nam zato ni kazalo polagati posebno važnost na omenjene poslanice. Že pred leti smo pisali: ideja slovenske države in državnosti je dobra in jo je treba gojiti in krečiti, ker vzbuja politično samozavest, če nič drugega. Drugo vprašanje pa je, kako to idejo izpeljati in ob kakem času. Žal kažejo naši Samoslovenci prav za to najmanj političnega realizma. Morda jih utegne Katanga kaj naučiti, če sploh kaj?!

Kardelj 'ma beseda

Da bi okrepili "komunalni sistem", so sredi decembra ukinili v Sloveniji štiri okraje (Gorica, Kranj, Novo mesto, Murska Sobota) ter Slovenijo s tremi vzporednimi diagonalami razdelili na štiri dele - okraje: Koper (od Peči do Snežnika), Ljubljano (od Grintavca do sredine Gorjancev), Celje (od Olševe do Donačke gore) in Maribor. Občine Brežice, Sevnica in Krško so prišle pod celjski okraj.

To pa je le prva etapa. Zdaj sledi občinsko seciranje. Prišlo bo do tega, da bodo celo vrsto starih občin priključili ljubljanskim občinam (ki na jugu segajo že do Velikih Lašč), občino Center pa po vsej verjetnosti razdelili med ostale ljubljanske občine (Rudnik - Vič, Bežigrad, Polje, Šiška - Št. Vid).

Namen je prodoren: gospodarsko čim bolj okrepiti neštivilne nove okraje, ki pa bodo s tem kajpak tudi pridobili na politični moči. Ni izključeno da na škodo republike, kot so družbene organizacije in ustanove pred časom pridobile na škodo posameznika. Da vsaka reorganizacija - in teh je vse preveč! - vzbuja slabo voljo in povzroča nove stroške pri ljudeh, ni treba poudarjati. Ob poslednji reorganizaciji decembra meseca so javno govorili: potrpite do prihodnje!

O SMISLU JUGOSLAVIJE

Za Novo leto 1962 je izšla v Trstu "Poslanica slovenskemu narodu", ki jo je izdal Akcijski odbor za neodvisno Slovenijo. Jeseni tega leta je isti odbor izdal ponovno dve "poslanici". Čudi me, da KT teh poslanic kakor tudi ustanovitve Akcijskega odbora za neodvisno Slovenijo sploh ni omenil.

Ne mislim se postavljati za ali proti Akcijskemu odboru in njegovemu načinu delovanja. Vendar se mi zdi potrebno, da se v osnovi vprašamo, ali ima Jugoslavija za Slovence še sploh neki življenski smisel. To vprašanje se nam vsiljuje na podlagi vznemirljivih poročil iz domovine. Že sama gospodarska tabela, vzeta iz dokumentacije k resoluciji Ljudske skupščine LR Slovenije o politiki gospodarskega razvoja za leto 1962, nas sili k razmišljanju o najbistvenejših problemih našega narodnega obstoja. Tabela nam podaja sledečo razporeditev celotnega narodnega dohodka Slovenije v odstotkih (o/o):

	1960	1961	1962
Skupni narodni dohodek	100,0	100,0	100,0
1. Federacija	33,1	27,5	29,1
2. Ljudska republika	2,9	3,3	5,2
3. Ljudski odbori	7,3	7,8	7,5
4. Gospodarske organizacije	46,3	48,7	46,6
5. Ostali koristniki	10,4	11,7	11,6

Federacija je odvzela torej v zadnjih treh letih povprečno 30 o/o slovenskega narodnega dohodka. Iz iste dokumentacije posnemamo tudi, da je pri nas okoli 80 o/o bruto investicij centraliziranih. To pomeni da samo okoli 20 o/o bruto investicij financirajo republike, okraji in komune. Pri tem moramo upoštevati, da se samo kakih 5 o/o narodnega dohodka vrne v Slovenijo v obliki deleža zvezve vlade pri proračunu LR Slovenije in centralnih investicij. To pomeni, da o 25 o/o svojega narodnega dohodka ne more Slovenija niti najmanj odločati, medtem ko lahko vpliva na ostalih 5 o/o samo indirektno preko zvezne vlade. Da se morajo tu Slovenci dobesedno boriti za vsak procent narodnega dohodka ki se vrne nazaj v Slovenijo, nam pričajo primeri nekaterih slovenskih direktorjev tovarn, kateri su za svoje tovarne zahtevali preko časopisov večjo udeležbo centralne vlade pri njihovih investicijah; odgovor centralne vlade je bil, da so obdolžili direktorje gospodarskega kriminala. Čeprav so za gospodarski kriminal kompetentne republike, so bili ti direktorji postavljeni pred beograjska sodišča in tudi v Beogradu obsojeni in zaprti, slovenskim časopisom pa je bilo na ukaz iz Beograda prepovedano o tem sploh kaj poročati.

V neposredni dobi po vojni je bil odstotek, ki ga je odstopila republika Slovenija zvezni vladi, še večji in sicer ca 40 o/o. Franc Jeza je v svoji knjigi "Nova tlaka slovenskega naroda" (študija o gospodarskem položaju Slovencev v Jugoslaviji) izračunal, da je odstopil vsak prebivalec Slovenije v razdobju 1947 - 1958 zvezni vladi povprečno po 1568 dolarjev ali en kilogram in 376 gramov čistega zlata po svobodni ceni zlata na svetovnem trgu (dinar:dolar = 1:400). Za toliko vrednost je bila dejansko znižana življenska raven vsakega prebivalca Slovenije v omenjenem razdobju. Celotno prebivalstvo Slovenije je moralo odstopiti tako vrednost 2137,9 ton zlata, kar predstavlja 213 tovornih vagonov, naloženih s samim zlatom; to je skoro petletna povprečna proizvodnja zlata v Južnoafriški zvezi, ki je največja proizvodnica zlata na svetu, ali dvainpolkrat več, kot je znašala celotna svetovna proizvodnja zlata L. 1955. Pri tem pa še niso vračunana finančna sredstva, ki jih je odstopila Slovenija jugu od maja 1945 do 1. jan. 1947, kot tudi ne bančne obresti ki jih mora Slovenija v celoti odstopiti Beogradu in ki so nanesle v vsem povojnem času vsaj nekaj desetlin milijard dinarjev.

Franc Jeza pri tem ni upošteval, da bi morala Slovenija, če bi bila samostojna, izdati gotov del omenjene svote za vojsko in obrambo. Vendar bi 5 odstotkov imenjene vsote gotovo zadostovalo za obrambo slovenskih meja, saj se alpsko ozemlje lažje brani kot panonska nižina.

Na drugi strani pa Franc Jeza pri svoji analizi ni računal, da bi bil absoluten porast narodnega dohodka vsako leto vedno večji, če bi se vsaj polovico vsote, ki jo odstopa Slovenija zvezni vladi, uporabila za gospodarske investicije. S tem bi se občutno zvečala industrijska osnova Slovenije in z njo tudi narodni dohodek, kar pomeni, da je vsota, ki jo je odstopila Slovenija zvezni vladi dejansko precej večja.

Odstotek narodnega dohodka, ki ga Sloveniji odvzame zvezna vlada, se uporabi za narodno obrambo, za zunanjo politiko in za pomoč južnim nerazvitim republikam.

V Sloveniji sami se danes sprašujejo, čemu Slovenci ne bi smeli imeti svoje lastne vojske. Ker je skupna vojska l. 1941 popolnoma odpovedala, so se v Sloveniji med vojno borile predvsem slovenske brigade. Zato je nerazumljivo, čemu bi na narodni osnovi izgrajena vojska ogrožala državni obstoj, če tega niso storile slovenske brigade med vojno, saj so pomagale državo celo zgraditi.

Zunanje politična megalomanija

Tudi se začenjajo v Sloveniji nadalje spraševati, čemu je Slovincem potrebna tako širokopotezna jugoslovanska zunanja politika, ki požira ogromne vsote državnega dohodka. Ekonomska pomoč, ki se daje nerazvitim državam v skladu z zunanjo politiko, ni v nikakem realnem razmerju z dejansko močjo jugoslovanskega gospodarstva. Povrhu tega se oblika podpore, ki jo dajejo n. pr. študentom iz nerazvitih dežel, vrši na način, ki je za domače študente naravnost diskriminirajoč. Njihove štipendije so tri do štirikrat višje kot te slovenskih študentov; povrhu tega dobijajo najboljše sobe v študentskih domovih. Brez dvoma je zgrešena diskriminacija proti študentom iz vzhodnih dežel, katero čestokrat vidimo na Zahodu. Toda diskriminirati lastno prebivalstvo napram tujcem je nerazumljivo in pri tujcih ne vzbuja spoštovanje temveč prej zasmeh in izkoriščanje. Zanimivo je ob tem tudi to, da dobivajo študentje iz drugih republik, ki študirajo v Ljubljani, dvakrat večjo štipendijo, kot jo dobe slovenski študentje.

Kolik odstotek slovenskega doprinosa zvezni vladi se dejansko uporabi za pomoč južnim republikam, je težko ugotoviti. Jeza je računal celotni doprinos republike Slovenije zvezni vladi kot pomoč južnim republikam. To ni točno, ker se del zveznega davka porabi za vojsko in zunanjo politiko. Toda tudi če ostane samo ena tretjina davka kot pomoč nerazvitim republikam, predstavlja to še vedno 120% celotnega slovenskega dohodka. Vrednost tega dohodka si lažje predstavljamo, če ga primerjamo n. pr. z odstotkom narodnega dohodka, ki ga dajejo druge države gospodarsko zaostalim področjem v lastnem državnem okvirju. Italija daje za pomoč gospodarsko zaostalim področjem manj kot en odstotek svojega narodnega dohodka. Avstrijski proračun za leto 1959 je predvidel za gospodarsko zaostala področja v državi (v glavnem za južno Koroško) 0,1 % celotnega avstrijskega narodnega dohodka v l. 1959.

Najhujše pri vsem tem je, da je postal l. 1961 ves denarni promet popolnoma centraliziran. Medtem ko so do l. 1961 lahko posamezna podjetja precej prosto razpolagala z na razpolago danimi finančnimi sredstvi, se od lani naprej ves finančni promet vrši samo preko bank. Ker so banke centralizirane in podrejene strogi kontroli zvezne vlade, je s tem odvzeta Sloveniji sleherna možnost vsaj kolikor toliko neodvisnega in samostojnega gospodarskega razvoja. Gospodarska odvisnost Slovenije od faktorjev izven Slovenije je zavzela praktično stoo odstotni obseg, kar je stanje, ki ni vladalo niti v stari Avstriji.

Vplivanje na razmere v Sloveniji je tako možno samo preko zvezne vlade. Tukaj pa so Slovenci v manjšini. Da pa južne republike nimajo niti troheta razumevanja za posebne probleme industrijsko višje razvite Slovenije, sledi že iz tega, ker teh problemov same še niso srečavale v taki ostrini.

Naravnost pretresljivo je prebirati članek "K vprašanju mladinske brezposelnosti" v mesočniku "Perspektive". Naj navedem samo kratek odlomek: "...Manj opazno, a zato nič manj pomembno škodo kot naša tehnika, znanost in industrija pa trpijo pri tem (iskanju delovnih in učnih mest; op. pisca) mladi ljudje sami... Vse to napravlja iz njih nevrotične, nesigurne, nesrečne ljudi, ki živijo v prepričanju, da nič ni odvisno od njih samih, da si niso zmožni sami ustvarjati svojo usodo. Četudi končno najdejo svoje mesto v družbi in se izognejo brezposelnosti, jim vendar ostane občutek, da so samo postavljeni na to mesto, da se niso sami postavili nanj, da se imajo zanj zahvaliti slučaju... V poklicni svetovalnici so kandidatu govorili o tem, kako važni so interesi in sposobnosti pri izbiri poklica. Toda danes interesi in sposobnosti ne odločajo več. Danes odloča slučaj..."

Ko sem govoril slovenskim akademikom, ki je zapustil domovino, da bi dokončal študije v tujini, mi je rekel, da se Slovenci počutijo v Jugoslaviji kot tujci. Sam se je moral zagovarjati, ker se mu ni dalo v delovni brigadi peti srbskih pesmi. Obdolžili so ga šovinizma.

Po vseh teh vznemirljivih poročilih iz domovine se ne da iti mimo ugotovitve Franca Jeze, da je gospodarsko iskoriščanje Slovenije s strani centralne vlade doseglo po drugi svetovni vojni tak obseg, da lahko govorimo že o ekonomskem genocidu, ker izpodjeda življenske sile slovenskega naroda, zavira njegov biološki in nacionalni razvoj ter jemlje Slovincem zaupanje v bodočnost; tako posameznikom in družinam kot vsemu ljudstvu.

Zato ni čuda, da se med Slovenci v domovini pojavlja vedno večja težnja po samostojni državi. Ta težnja prodira v vse sloje slovenskega naroda ter predstavlja novo politično gibanje, ki je prebudilo široke plasti naroda in do nedavna popolne politične apatije. Vsakega Slovenca v emigraciji, kateremu so domači problemi pri srcu, pa silijo, da se začne spraševati o najbistvenejših vprašanjih narodnega obstoja.

Tržačan

NADŠKOF VOVK TEŽKO BOLAN

(Od posebnega dopisnika iz Trsta)

'Molimo k škofu Antonu Martinu Slomšku, naj izprosi zdravja našemu ljubljanskemu nadškofu msgr. Vovku, ki je težko bolan', je pozval iz Rima slovenske vernike 18. oktobra lani mariborski škof Dr. Držičnik. Ne naj dni pozneje se je oglasil na vatikanskem radiu sam nadškof Msgr. Vovk in potrdil, da so zdravniki januarja 1952. odkrili pri njem težko sladkorno bolezen, ki ga je zlasti zadnje čase precej mučila, tako da mu je papež Janez dovolil, da se ni udeležil spreveda koncilskih očetov ob otvoritvi cerkvenega zbora, ampak se je predčasno napotil v baziliko sv. Petra. Zadnja vest, ki jo imam iz onstran meje je, da se mu je zdravje poslabšalo in da so v Ljubljani nadškofa prepeljali v bolnišnico in ga tudi prevideli s sv. zakramenti.

Ta bolezen je vsaj od časa povišanja ljubljanske nadškofije vzrok številnim govoricam, da bi naj dobil nadškof pomočnika, najbrž s pravico nasledstva. V tej zvezi se je omenjalo ime generalnega vikarja prelata dr. Jožeta Pogačnika, ki je tudi spremljal nadškofa lani jeseni v Rim. Ker je nadškofova bolezen hujša, kot smo si mislili, bi bilo torej pričakovati, da bi bil koadjutor imenovan že prej. Zakaj torej od laganje? Kolikor sem mogel dobiti vesti iz Ljubljane, je vprašanje v tem, kdo naj bo koadjutor in bodoči nadškof. Seveda bo odločil Vatikan, a ta bo gotovo v prvi vrsti upošteval nadškofov predlog. A ta spet ne more mimo lastne duhovščine in končno se mora ozirati tudi na razpoloženje svetnih oblasti, pa čeprav so komunistične. Nimam pojma, kaj mi slijo te, a glede duhovščine, zlasti na deželi, imam podatke, da niso na celi črti za prelata Pogačnika. Dasi nimajo nič proti njemu kot človeku, se jim zdi preveč konservativen. Smatrajo, da potrebuje Slovenija v sedanjem času metropolita, (praktično namreč nadškofa smatrajo kot takega,) z naprednimi idejami in predvsem pobudami, ki bo kos težki nalogi.

1.589.192 SLOVENCEV

31. marca 1961 je imela Slovenija 1.591.523 prebivalcev. Tako pravijo rezultati predlanskega popisa prebivalstva. V primeri z 1953, se je število prebivalstva povečalo za 87.080 (odn. za 151.707 v primeri z 1.1948). To pomeni, da je v letih 1948-53 prebivalstvo Slovenije naraščalo vsako leto za povprečno 12.819 ali po 8.7 na tisoč prebivalcev, v letih 1953-61 pa za povprečno 10.885 ali po 7 na tisoč prebivalcev. V tem pogledu je Slovenija v Jugoslaviji na predzadnjem mestu. Na zadnjem mestu je Hrvaška. Najvišji letni prirastek imajo Kosovo in Metohija - 21.2, Bosna in Hercegovina - 17.2, in Črna gora 14.2. Povprečni letni prirastek v celi Jugoslaviji znaša 10.8 na tisoč prebivalcev.

Od 18.549.291 prebivalcev Jugoslavije odpade na Slovence 1.589.192. V Sloveniji jih živi 1.522.227; na Hrvaškem 39.103; v Srbiji 19.957 in sicer 13.814 na ožjem področju Srbije, 5.633 v Vojvodini in 510 na Kosovu in Metohiji; v Bosni in Hercegovini 5.939; v Makedoniji 1.147; in v Črni gori 819.

Od jugoslovanskih narodnosti živi v Sloveniji: 31.429 Hrvatov, tri najst tisoč 610 Srbov, 1.384 Črnogorcev, 1010 Makedoncev, 465 muslimanov "po etnični pripadnosti" in lepo število "nacionalno neopredeljenih Jugoslovancev" (poročilo ne navaja tega števila, toda jih po moči uvršča takoj za Srbi.)

Narodne manjšine v Sloveniji štejejo: 10.498 Madžarov, 3.072 Italija = nov, 584 Čehov, 282 Šiptarjev, 180 Bolgarov, 135 Turkov, 71 Slovakov in 48 Romunov. Na dan popisa je bilo še 3.744 pripadnikov raznih drugih narodnosti.

Od 1.591.523 prebivalcev Slovenije je bilo 31. marca 1961 leta 830.753 žensk in 760.770 moških (razlika v prid ženskam 69.983). Moški prevladujejo v starostnih skupinah do 29. leta, medtem ko so ženske v večini zlasti od 45 let navzgor. Toda z ozirom na prvo je lahko predvidevati, da bodo moški polagoma prevladali tudi v ostalih starostnih skupinah.

Na dan popisa je bilo 1.156.372 prebivalcev starih nad 15 let. Od teh je bilo 180.617 moških neoženjenih in 187.155 žensk neomoženih. Poročenih parov je bilo okrog 340.000. Ločencev je bilo 4.694 in ločenk 9.336. Vdovcev je bilo 16.588, a vdov kar 79.747.

Od 1.301.081 nad 10 let starih prebivalcev, okrog 10.000 moških in tri najst tisoč žensk je bilo nepismenih. Največ nepismenih je bilo v starostni skupini od 35. do 64. leta. V starostnih skupinah pod 34. letom je znašalo število nepismenih manj kot 1%. Med navedenim številom prebivalstva nad 10 let starosti je bilo 135.254 takih, ki niso imeli nobene šole odn. eden do tri razrede osnovne šole. Štiri razrede osnovne šole je dokončalo 706.009 prebivalcev, osnovno šolo 229.364, šolo za kvalificirane in visokokvalificirane delavce 151.347, šolo za srednji strokovni kader 36.874, gimnazijo 16.213, višjo šolo 5.347, a fakulteto, visoko šolo in umetniško akademijo 15.036. V zadnji skupini je bilo 11.310 moških in 3.726 žensk.

Poročilo zaključuje s podatkom, da je bilo v Sloveniji marca 1961 leta 14.201 otrok od 7 do 10 let starosti, ki niso obiskovali šole. Od teh je bilo 7.268 dečkov in 6.933 deklic. Takih otrok je baje še več po drugih republikah. "S.S.", ki je poročilo sestavljal, ugotavlja: "Kaj naj bi bilo temu vzrok, statistiki ne znajo razložiti." Jaz bi raje rekel, da so statistikom vzroki prav dobro poznani, a da si jih ne upajo objaviti, da ne bi razjarili partijskih božanstev, zlasti še izza Titovega govora po vrnitvi iz Sovjetske zveze, v katerem je dal intelektualcem na znanje, da si "delavski razred" ne bo pustil od njih soliti pamet. Medtem pa 14.200 sinov in hčera tega delavskega razreda ostaja v Sloveniji brez možnosti izobrazbe - ker ni dovolj šol in intelektualcev, da bi jih učili.

Življenska doba in umrljivost

Povprečna življenska doba Jugoslovancev je 61.9 za moške in 64.4 za ženske. Relativne številke za 1.1953 so bile 56.9 in 59.6 (v aprilu lani sem poročal, da od 100 Slovencev preživi 65. leto 64 moških in 78 žensk v primeri s 57.9 in 63.6 v letu 1953). Leta 1961 je umrlo v Jugoslaviji 9 ljudi na tisoč prebivalcev, v primeri s 15 leta 1939. To pomeni, da je umrljivost v Jugoslaviji nekoliko večja kot v ZDA, Kanadi in Avstraliji, a manjša kot v Veliki Britaniji in Švedski. Slabša pa je slika, kar se tiče umrljivosti novorojenčkov - 82.2 na tisoč 1.1961, v primeri s 132.3 leta 1939. Odgovarjajoča števila za Slovenijo je 29.4, najnižja v Jugoslaviji. M.P.G.

PRAVOPIISNA PRAVDA

AL' PRAV SE PIŠE BRAVEC ALI BRALEC

se šola novočrkarjev srdita
z ljudmi prepira starega kopita.

V domovini se je po izdaji novega Slovenskega pravopisa pojavila močna opozicija reformam, simboliziranim v problemu "bralec - bravec". Razvila se je polemika, ki se je, sodeč po pisanju DELA, prelevila v pravo prešernovsko črkarsko pravdo, podobno oni o kaši.

Že spomladi je Anton Bajec, član pravopisne komisije, priobčil v DELU niz člankov, kjer je začrtal zgodovinsko ozadje pripone -alec in -ilec ter več ali manj dokazal, da se je ta pripona napak pisala in da bi bilo pravilno -avec in -ivec. Potem je nakazal razloge, ki so pri = peljali člane pravopisne komisije do reforme. Opozicija pa se je kljub temu nadaljevala in pridobivala na ostrini, dokler ni koncem sep = tembra skupina književnikov, med njimi Bevk, Bor in Kalan, izdala javno Izjavo, ki jo je priobčilo DELO. Tam smo brali:

"Podpisani književniki čutimo potrebo in dolžnost ugotoviti, da je novi Slovenski pravopis, ki ga je izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, povzročil v pisavi in uporabi slovenskega knjižnega jezika tako stanje, da z ureditvijo tega vprašanja ni mogoče več odlašati. Ne samo, da novi pravopis ni prinesel več reda in skladnosti v našo pisavo in izreko, temveč ju je zaradi ne dovolj pretehtanih reformnih poskusov še bolj zapletel. Zato želimo, da Slovenska akademija znanosti in umetnosti vsestransko in dokončno pretrese znanstvena pravopisna izhodišča in predlagane reforme ter sprejme primerne sklepe, ki bi poenotili pisavo slovenskega jezika v duhu pravopisa Breznika in Ramovša, po katerem se je slovensko pisanje zadnjih desetletij ravnalo in razvijalo po ustaljenih načelih. Hkrati pa smo prepričani, da novi Slovenski pravopis, ki ima vsekakor tudi dobre strani, ne bo izgubil ustreznega pomena in vpliva.

Glede na današnje sramotno podcenjevanje, zanemarjanje in pačenje slovenskega jezikovnega izraza v javnem življenju (kinematografi, reklame, dopisovanje ustanov, podjetij, uradov itd) menimo, da so take črkarske novotarije in spremembe popolnoma odveč. Težišče problemov našega jezika namreč ni v periodičnih pravopisnih reformah, temveč v sistematiziranju besednjaka in slovnice in posebej še v načrtni šolski ter splošni jezikovni vzgoji Slovencev.

France Bevk
Mira Mihelič

Matej Bor
Milan Šega

Filip Kalan
Bojan Štih

Mitja Mejak
Gene Vipotnik."

V isti številki je uredništvo DELA priobčilo svoje stališče, kjer hvala novi SF a pribija, da reforma "bralec-bravec" ni naletela na odobravanje. O jeziku in njega pisanju naj odloči raba. Reforma je povzročila težave med neukimi. DELO pravi: "Njena neprijetna moč sega od javnih napisnih tabel, na katerih se pojavljajo smešne jezikovne spake, do šolskega pravopisa, ki je v načrtu ali celo že v pripravi. Gre za to, kako se bodo učili otroci v šolah, gre za tiskanje knjig in posebej učbenikov, s katerimi smo že tako na tesnem in si ne moremo privoščiti, da bi jih opuščali in zametavali v celih nakladah. In tako dalje. Gre torej navsezadnje za pomembno materialno vprašanje... Jezik, če naj bo sodobno izrazilo, zahteva kar največ trdnosti in smotrnosti ter kar najmanj dvoumnosti in labilnosti, vsaj v formalnih vprašanjih. Energijo, ki se je tako razplamtela v dvoboju med "v" in "l", pa bi nemara lahko drugod koristneje vložili v kultiviranje in izpopolnjevanje domače govorice."

Po tem ni bilo treba dolgo čakati na akcijo. Koncem septembra je predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti Josip Vidmar podal izjavo, da je predsedstvo Akademije sklenilo sklicati konferenco vseh prizadetih, "na kateri naj bi se problematična vprašanja našega pravopisa pretresla vnovič in ki naj bi svoje sporazumne zaključke predložila skupščini Akademije, da jih potrdi in posreduje slovenski javnosti in vsem našim prosvetno kulturnim ustanovam in oblastem."

Ta konferenca se je vršila nekaj dni pozneje in v Sklepu, podpisanem od Josipa Vidmarja v imenu predsedstva Akademije, Antona Bajca v imenu pravopisne komisije te Akademije in Dušana Pirjevca v imenu Slavističnega društva, beremo med ostalim sledeče:

"...Konferenca je nato lahko ugotovila, da so avtorji pravočasno sporočili javnosti ne le našela novega pravopisa, marveč tudi svoje reformne predloge z željo, da bi jim javnost sama s svojimi predlogi in kritikami pokazala mejo, do katere smejo seči reformna prizadevanja. Vendar pa odgovor javnosti ni bil tako določen, da bi avtorje pravopisa odvrnil od njihovih prvotnih zasnov. Šele ugovori, ki so se po izidu SP 1962 dvignili proti pisavi bravec, so pokazali, da se ta reformni predlog ne more uzakoniti kot edino veljavna norma, zato konferenca skupaj z avtorji pravopisa predlaga, naj v šolah za pisavo in izgovarjavo -lec oziroma -vec veljajo določila Pravopisa 1950, ddler posebna komisija ne sestavi, šolska oblast pa potrdi posebnega šolskega pravopisa z dokončnimi določili."

'...le čevlje sodi naj Kopitar!'

Kot Slovenci pač moramo registrirati, kaj počno v Ljubljani glede slovenščine. A kot mislečim Slovencem se nam neizogibno porajajo sledeča vprašanja:

Člani pravopisne komisije Slovenske akademije znanosti in umetnosti so najboljši slovenski jezikoslovci, nekateri od njih sodelavci ali učenci nesmrtnih Breznika in Ramovša. Računam, da je v sami komisiji bila večina v prilog reforme glede "bravca", sicer je komisija ne bi sprejela. Če je bila kaka opozicija, ni mogla biti tako močna, da bi povzročila odstop kogarkoli iz komisije. Nadalje je jasno iz Sklepa, da je komisija obvestila javnost o svojih namelih, a da odgovor javnosti ni bil zadostno tehten, da bi komisijo odvrnil od njenega prvotnega sklepa. Kako je torej potem mogoče, da ljudje, ki nimajo zadosti tehtnih, strokovnih, znanstvenih razlogov, lahko prekličejo odloke komisije z vikom, krikom in izjavami?

Ali je zdaj mogoče Slep razumeti tako, da Pravopis od leta 1962 velja samo do gotove mere, delno pa pravopis od leta 1950? Nadalje, da šolski pravopis, ki je bil doslej vedno skrajšana izdaja občega Pravopisa, utegne povedati čitatelju nekaj čisto drugega kot pa Pravopis, iz katerega je bil povzet?

Naposled tudi finančna plat tega vprašanja. Cena Pravopisu doma gotovo predstavlja precejšen odstotek mesečne plače navadnega zemljana. Bo vsak kupec Pravopisa dobil zastoj novo izdajo, ko bo vprašanje "bralec-bravec" končno veljavno rešeno?

Priznati pa moram, da je imela ta črkarska pravda tudi svojo dobro stran. Ljudje doma so se začeli zanimati za vsemogoče slabe strani domače govorice in nepravilnega izražanja; in kar je najbolj hvalevredno, začutili so željo, da take napake odstranijo. O tem pa bom poročal v drugem delu svojega članka.

J.G.

NAROČNINA ZA KLIC TRIGLAVA za eno leto: 24/-; / 3.50; F 12; DM 13.-; Lt 2000; Sch 40.-; EA 1.10.0 za navadno dostavo; dvojna cena za letalsko dostavo v prekomorske dežele. POVERJENIKA: Pavla Miladinović, 12 Oxford Rd., INGLEBURN, NSW, Avstralija; Tine Kremžar, 11047-110 Street, EDMONTON, Alberta, Kanada.

V RAZGOVOR O GOSPODARSTVU,
ki ga je načel decembrski
uredn. članek, se danes vmeša
tretji - naročnik CENE:

KMET IN KROMPIR

Imam občutek, da vtikam glavo v levje žrelo, ko se vmešavam v go = spodarsko razpravo, kajti priznati moram, da dolgemu članku nisem prav dobro sledil. Dozdeva se mi, da je bil razgovor bolj podoben dvema lo = ženima samogovoroma. Pomudil bi se rad le ob prvotnem vprašanju - kme = tijski proizvodnji - ter bi se izognil drugotni razpravi o eksaktnih vedah, matematiki in medicini, ker moje medicinsko znanje ni večje od aspirina. Tudi ne bi rad klical na pomoč gospode iz Bruslja. Le o kme = tijstvu bi se rad pomenil.

Glede tega se menda res lovimo na besedah, kot pravi vaš sodela = vec. Ena od teh besed je "monopol" in to bi bilo dobro najprej razči = stiti. Monopolist je "edini prodajalec", torej tisti, ki na omejenem tr = žišču edini nudi določeno blago. Njegova moč je v tem, da kontrolira po = nudbo. Po navadi se cena dvigne, kadar se ponudba zmanjša; a cena pade, kadar je ponudba večja. Ob danem povpraševanju po blagu, katerega proda = ja, monopolist lahko nastavi ponudbo tako, da bo dobiček največji.

Kmetje pa na splošno rečeno nimajo te monopolne moči. Ker jih je veliko in vsi pridelujejo istovrstne pridelke, vsak od njih pridelala majhen del celotne letine. Vzemimo krompir na primer. Nimam pojma, koli = ko krompirja poje Ljubljana, a gotovo gre številka v stotine ton. Če je letina dobra, bo cena nizka; če je slaba, bo visoka. Ceno bo določila celotna ponudba in celotno povpraševanje na trgu. Če pa en kmet prine = se na trg eno ali dve vreči krompirja več ali manj, se ne bo nič poznalo. Tisti voz več ali manj, ki ga pridelal, se tudi nič ne pozna, ker je kmetov na tisoče. Za vsakega posameznega kmeta je zato cena določena in nespremenljiva in nanjo nima nobenega vpliva. Poljedelstvo je teo = retično vzeto najbližje popolni konkurenci, ki je popolno nasprotje mo = nopola. V taki popolni konkurenci bo kmetov izkupiček tem večji, čim več bo pridelal. Posameznikov pridelek na tržno ceno ne bo vplival, smo rekli. Vsak kmet lahko proda vse, kar pridelal, po dani ceni. Če pridelal voz krompirja več, bo spravil v žep nekaj stotakov več. Najbolj sebičen in dobičkaželen kmet si bo želel, da bi krompir le njemu obrodil in da bi segnil pri vseh sosedih. Napraviti pa ne bo mogel drugega, kot da se potruži, da bi bil njegov pridelek čim večji. V tem je torej razlika med monopolistom in kmetom: monopolist kontrolira ponudbo, kmet je pa ne mo = re, ker je le eden od mnogih. Monopolist velikokrat lahko poveča dobi = ček, če skrči ponudbo. Kmet pa poveča dobiček le, če svojo lastno ponud = bo poveča. - Vsa ta razlaga je kajpak poenostavljena in v resnici tudi poljedelska konkurenca ni čista in popolna, a na splošno le drži, da kmečka sebičnost pomaga k večjemu pridelku in nižji ceni. Vic je v tem da je kmetov veliko in da se presneto težko dogovore, da bodo proizve = dli samo toliko in nič več. Kadar pa se lotijo kmetijstva velika pod = jetja, je nevarnost monopola večja. Če bi v Posavju recimo osnovali po = djetje "Krompir-Promet", v katerega bi vključili vse njive, vse kmete pa nastavili kot poljedelske delavce, podjetje z izključno pravico do ljubljanskega trga, bi naenkrat imeli krompirjev monopol, ki bi lahko zmanjšal pridelek, zvišal ceno in povečal dobiček. Nekaj podobnega, da si ne na tako drastičen način, se v resnici dogaja v Jugoslaviji, kjer mo = nopolistična preskrbovalna podjetja skrbe za prehrano mest.

Z vsem tem pa ne mislim trditi, da je kmetovanje na star način, s parom volov in raztresenimi njivicami, najboljše in občudovanja vred = no. Dvomim, da bi kdorkoli to trdil. Tudi rad verjamem vašemu sodelavcu, da bi bilo vsako izboljšanje težavno, a zdi se mi da bolj zaradi revši = ne kot zaradi prirojene trme kmetov. Posestva so bila pred vojno pre = majhna in preveč raztresena, da bi bilo obdelovanje zares donosno. Zdi se mi, da bi bilo mogoče izboljšati kmetijstvo in ga napraviti donosno le s povečanjem posestev. Industrija, ki ni nujno, da je zbrana v umaza = nih mestih, pa bi zaposlila odvišne poljedelce. Zares ekonomično je men = da takšno posestvo, da ga ena družina baš lahko obdela. Če ima na razpo = lago stroje, obdela lahko večje posestvo in več zasluži.

DA BI BILI VSI ENO (Od posebnega dopisnika)

Ni še tega sedem let, ko je bil neki angleški katoliški dekan premeščen na manj pomemben položaj, ker se je, v povsem dobri veri, udeležil, ne da bi prej vprašal svojega škofa, neke uradne prireditve, na kateri so nastopili tudi predstavniki anglikanske in nonkonformistične Cerkva. Jutri pa se bomo katoličani, anglikanci in pripadniki svojih Cerkva zbrali na svetovnoznanem Trafalgar Squaru v Londonu, da na poziv svojih škofov in cerkvenih vodnikov v času molitvene osmine za krščansko zedinjenje (18.-25. januarja) molimo v ta namen. Upravitelj westminstrske katedrale Msgr. Wheeler bo na zborovanju bral odstavke iz sv. pisma, westminstrski anglikanski dekan pa bo naprej molil očenaš. Po zborovanju, ki bo predvidoma trajalo manj kot pol ure, se bomo vsi napotili v svoje cerkve, da tam molimo za zedinjenje.

Če kdo, potem je papež Janez, ta dalekovidni starček, ki ga nihče ne more sovražiti, sprožil plaz, ki nas neizogibno nese proti krščanski mu zedinjenju. V božični poslanici je ugotovil, da se je v teku minulih dvajsetih stoletij malokdaj čutilo v človeški srcih tako goreče koprnenje po krščanski edinosti. "Da bi bili vsi eno - to je poslednja razlaga čudeža ljubezni, ki se je prišel v Betlehemu." (J.W.)

Srbi zidajo cerkev

(Od našega sodelavca)

= Pravoslavni Srbi v Angliji imajo namen zidati cerkev sv. Lazarja v Birminghamu. Akcija je pod pokroviteljstvom kraljevića Tomislava. Cerkev naj bi bila v tradicionalnem srbskem stilu kot središče pravoslavja in svetostva v srednji Angliji. Zgrajena bo v Bourneville, enem najlepših predelov Birminghama. Doslej je do ljubljenskih £16.000 (S 45.000), a bo treba še enkrat toliko.

= Združenje borcev KJV v Ameriki je dobilo v dar od Lawndale M.T. Corporation v Chicagu štirinaststropno zgradbo z vsem inventarjem. Cenijo jo na več sto tisoč dolarjev. Imenovana ustanova je že dalj časa nameravala pokloniti zgradbo kakšni zaslužni organizaciji. Odločili so se za Združenje "v znak priznanja za njegovo pravilno delo v emigraciji", kot piše RAVNOGORSKI BORAC.

= Duhovščina ameriško-kanadske srbske pravoslavne eparhije je 4. okt. lani pozdravila prihod delegacije Nj. Sv. patriarha Germana iz Beograda (gl. KT 278) ter se enodušno izjavila za dogmatsko in kanonsko edinost s pravoslavno Cerkvijo v domovino. V delegaciji sta zagrebški metropolit dr. Damasikin, episkop bački g. Nikanor.

= GLAS KANADSKIH SRBA in goriški KATOLIKI GLAS sta v celoti objava vila uvodnik "O saboru in papi Jovanu" iz novembrskega KLICA.

Kronika

= Z letošnjim šolskim letom je postala celovška slovenska gimnazija popolna z vsemi osmimi razredi (in tremi paralelkami). Vpisanih je 297 dijakov; letos bo prva matura. Zdaj se borijo za lastno poslopje.

= Drž. založba Slovenije je izdala "An Anthology of Modern Yugoslav Poetry". Izbor je uredil prof. Janko Lavrin, b. docent na nothinghamski univerzi. Pesništva je prikažal ločeno po narodnostih.

Nedavno so izšle sledeče knjige v zvezi z Jugoslavijo, vse v angl. jeziku: "Conversations with Stalin" by Milovan Djilas; "Yugoslavia in Crisis" by J.B. Hoptner; "Yugoslavia the New Communism" by G.W. Hoffman & F.W. Neal. Izšle so v New Yorku. Ostali podatki v uradn. K.T.

= Slovenec Miran Pirih je bil na listi Delavske stranke Brazilije izvoljen za narodnega poslanca države Parana.

= Tržaška DEMOKRACIJA se v novoletni številki spominja ustanovitve Slov. demokr. zveze v Trstu pred 15 leti. - Titovski Slovenci, ki so se vključili v italij. levičarske stranke, so pričeli izdajati v Trstu 14 dnevni "Bolletino d'Informazioni degli Sloveni in Italia".

= Mariborski škof dr. Držičnik je 2. decembra lani posvetil v Rimu g. Stefana Faleža v duhovnika. Imenovan je študiral na Irskem in imel ponovitev nove maše 23. decembra v Bedfordu v Angliji, kjer se je zbralo okoli 60 rojakov.

FRANTIŠEK HLAVÁČEK:
(PRAGA)

PORTRET ENE GENERACIJE (8)

Radić je pretrpel popolen neuspeh v vseh naprednejših ruskih liberal = nih in demokratskih krogih, katerih časopisi so ga ostro napadali. Kljub te mu je nadaljeval svojo propagando v reakcionarnih krogih, "da bi Rusija v slovanskem in evropskem interesu kakor tudi v človeškem interesu miru naj = boljše napravila, ako bi priznala to aneksijo (Bosne), toda pod pogojem, da se Hrvatska loči od Ogrske in da se svobodni Hrvatski pridruži tudi Bosna." To stališče je pojasnil na nekem sestanku pri knezu Uhtomskem, ki je izda = jal reakcionarni dnevnik "St. Peterburskija Vjedomosti". Tam so Radića bolj = še sprèjeli, ko se je razvedelo, da je na Hrvatskem obsojal rusko demokrat = sko revolucijo iz l. 1905 in da je tudi sedaj proti vsaki revoluciji in za ohranitev "zakonitih" dinastij. Knez Uhtomski ga je pozval, naj napiše poro = čilo "o seljački demokraciji, o aneksiji Bosne in o položaju in nalogah ne = ruskih Slovanov". Radić se je pozivu odzval in pripravil poročilo v dveh ted nih, nakar ga je predal Uhtomskemu v prisotnosti barona Frideriksa, ministra dvora. V svoji autobiografiji ("Božičnica 1926", str. 71.) piše, da se je Fri = deriks "izredno zanimal za moje razloge, zaradi katerih predstavlja aneksija Bosne pridobitev za slovansko stvar (podčrtal F.H.) pod pogojem, da Rusija vodi kolikor toliko slovansko nacionalno politiko namesto pravoslavne ali teritorialne, kar dejansko pomeni politiko seljačke demokracije. Tako pre = pričljivo sem govoril o brezumnosti in strašni nevarnosti, ki grozi Rusiji (zaradi notranje revolucije), ako se spusti v vojno zaradi Bosne, da je ba = ron Frideriks nato vstal, segel mi v roko in rekel: "Vse to bom še danes sporočil carju. Rusija bo aneksijo priznala in zaradi aneksije ne bo prišlo do vojne."

Rusija je aneksijo sicer priznala, toda to zato, ker ni bila priprav = ljena na vojno, a gotovo vlogo sta igrala tudi strah pred novo revolucijo (po izkušnjah iz l. 1905) in solidarnost med "zakonitimi prestoli", ki so se vzajemno ščitili. Radićeve izjave so prišle prav ruski vladi, ker je lahko opravičila svoje stališče pred rusko opozicijo s tem, da se z aneksijo stri = njajo tudi sami Hrvati. Toda Rusija je priznala aneksijo brez Radićevega "pogoja" in zahteve, da se Hrvatska loči od Ogrske in da se "svobodni" (tria listični) Hrvatski priključi tudi Bosna. (Izpolnitev te zahteve bi se nam = roč lahko doseglo edino z - vojno!) Čeprav ni bila izpolnjena ta glavna Ra = dićeva zahteva, je on kljub temu zapisal, da je s tem (s priznanjem aneksije) "dosegel glavni namen svoje poti v Rusijo". Prepričeval je sam sebe, da je njegova zasluga, da ni prišlo do vojne...

V knjigi "Slovanska politika v habsburški monarhiji" je na str. 46. (češ = ke izdaje) zapisal: "Nikdar ne bomo priznali aneksijo proti volji prebival = stva" in je zahteval, da se Bosna in Hercegovina priključi Hrvatski, ako se najmanj tri četrtine prebivalstva izreče za to potom glasovanja na osno = vi splošne volilne pravice (na str. 72 češke izdaje). To je sedaj zahtevala Hrvatsko-srbska koalicija - medtem ko je Radić po aneksiji molčal o tej svo = ji svoječasni zahtevi tako v Rusiji kot v Hrvatski in v češkem tisku. Od svojega prejšnjega programa državne zajednice Jugoslovanov je prešel na ide = jo habsburške Podonavske federacije petih držav, katere naj bi se razdelila federativna Avstro-Ogrska, toda je postopoma opuščal razne točke tega pro = grama in pristal na trializem nadvojvode Franca Ferdinanda in njegovih pri = stašev - trializem, katerega je propagiral celo v Rusiji. V tej razpravi je že bilo govora o nevarnosti, ki je pretila Slovanom v Avstro-Ogrski v sluča = ju trializma - toda Radić je še naprej nazival to svojo politiko "slovansko!!".

Neglede na svojo namišljeno uslugo, da je Rusija priznala aneksijo in da ni prišlo zaradi nje do vojne proti Avstro-Ogrski, je bil Stjepan Radić kmalu po svoji vrnitvi v Hrvatsko (spomladi l. 1909) ponovno aretiran in dlje časa zaprt zaradi svojih preteklih napadov na Rauchov režim in pri tem ga njegove "zasluge" za avstro-ogrsko monarhijo, ki si jih je pridobil s svojo borbo v prid aneksije, niso zaščitile. Šlo je za osebno maščevanje bana Rau = cha.

Januarja l. 1910 je prišlo do izpremembe ogrske vlade. Za predsednika no = ve vlade je bil ponovno imenovan grof Khuen-Hedervary, Rauchov stari nasprot = nik. Svoj predlog cesarju, da se Raucha odstavi z banskega položaja in da se uvede ustava in ustavno življenje v Hrvatski, je Khuen-Hedervary podprl z

argumentom, da je Rauchova politika doživela popoln neuspeh. V ta namen je s posredovanjem bivšega voditelja madžaronov v Hrvatski, Tomašića, vodil razgovore s Hrvatsko-srbsko koalicijo, a sprejel je tudi dr. Vlad. Franka, sina voditelja "frankovcev", ki mu je ponudil, da bo "čista stranka prava opusti la svoje državnopravne zahteve, ako se bo v Hrvatski vodilo politiko v skladu z njenimi načeli" - to je: ako frankovci pridejo na vlado. Za to ceno so "opustili" skoro vse, kar so do takrat zahtevali.

TOMAŠIČEV PAKT S KOALICIJO

V tem se je pokazala moralna zmešanost "frankovluka" v vsej svoji golo ti. Obenem pa je to predstavljalo verjetno tudi grožnjo koaliciji v slučaju, da se ne bi hotela sporazumeti s Khuenom in Tomašićem. Koalicija je dobro razumela nevarnost, ki je s tem pretila nadaljnemu razvoju političnih razmer v Hrvatski in to je bil tudi vzrok gotove njene popustljivosti v razgovorih, ki so se končali s "paktom" koalicije in Tomašića, na čigar osnovi je bil Tomašić februarja 1910 leta postavljen v Hrvatski za bana.

Nikola pl. Tomašić je bil ugleden učenjak in profesor na zagrebški univerzi. Čeprav je bil voditelj bivše madžaronske "narodne" stranke (ki je razpadla za časa banovanja grofa Pejačevića in vlade HSK), je bil smatran za hrvatskega patriota, ki se je bolj kot kateri drugi od madžaronskih prvakov zoprstavljal kršitvam ogrsko-hrvatske pogodbe in ki je zagovarjal hrvatsko državno pravo, o katerem je izdal pomemben spis "Fundamenta juris publici regni Croatiae" (o kateri dr. Horvat pravi, da je "najsvetlejši dokaz pravi ce Hrvatske do lastne samostojnosti, do enakopravnosti med Hrvatsko in Ogrsko"). V praktični politiki je seveda delal velike kompromise s tem svojim stališčem, toda kljub temu je užival v Hrvatski - tudi v nemadžaronskih krogih - gotovo popularnost. Zato ga je koalicija smatrala za nevarnega nasprotnika in ga je močno napadala za časa bana Pejačevića. Toda 1. 1910 je bil položaj tak, da je koalicija smatrala za neobhodno, da napravi z njim pakt, čeprav ni izpolnil vsenjenih zahtev, a zlasti ni mogel dati garancije, da bo ukinjena železniška pragmatika, ampak samo obljubo, da se bo delalo v tem smislu (kar je zares poskušal, a brez uspeha).

Pakt koalicije s Tomašićem je predvideval, da bodo Rauchovi ljudje odstranjeni z vodilnih mest v vladi in uradništvu, da bodo srbske zadeve v Hrvatski ponovno tretirane na način kot so bile pred Rauchovim banovanjem, in najvažnejše: da bo raztegnjena volilna pravica. Že za časa Pejačevićeve vlade je koalicija dosegla, da je sabor sprejel dr. Lorkovićev predlog, da se uvede splošna volilna pravica za hrvatski sabor, toda cesar ni odobril izglasovani zakon in tako ni nikoli stopil v veljavo. Koalicija je tudi sedaj pod Tomašićem zahtevala splošno volilno pravico, toda zavedala se je, da ne bo odobrena, ker ni veljala niti za dunajsko niti za peštansko skupščino in so se tudi tam vodile težke borbe, da se doseže ta cilj. Zato je smatrala za oportuno, da pristane na začasni kompromis, ki bi predstavljal prvi korak k cilju. Tako je prišlo do sprejema zakona, s katerim se je število volilcev povečalo od dotodanjih 45.000 na 190.000 (pri naslednjih volitvah je to število preseglo 200.000). Dr. Horvat piše v "Politični zgodovini Hrvatske" na str. 408: "To je bil nedvomen uspeh narodne politike"... "Ta novi volilni zakon je povečal politično moč naroda." Poleg tega je koalicija dosegla uspehe v nekaterih manjših zadevah, od katerih je bila najvažnejša uvedba posebnega režima za politične kaznjence (custodia honesta).

Na volitvah, ki so se vršile po novem volilnem zakonu oktobra 1910 l., je koalicija dobila 37 mandatov, Tomašićeva grupa 16, seljačka stranka 9, frankovci 14 in Starčevićevi pristaši 10 mandatov (ti poslednji so se ločili od frankovcev in so odigrali pomembno vlogo v nadaljnem političnem razvoju, zlasti med vojno, o čemer bomo še govorili). Poseben mandat kot neodvisen poslanec je dobil Fran Supilo, ki je izstopil iz koalicije, ker ni odobravala njeno "politiko oportunitizma", in ki je propagiral najradikalnejšo revolucionarno politiko, za katero je pridobil precejšen del mladine. Kot so pokazali dogodki, so bili končni cilji tako Supila kot koalicije - prepojenji z idejami naprednjakov - isti, toda njihovo uresničenje je bilo možno doseči samo v primernem trenutku. Ta trenutek je nastopil 1. 1918 istočasno za Jugoslovane kot za Čehe (ki so med tem prav tako začasno vodili oportunistično politiko) in tedaj je Hrvatsko-srbska koalicija na čelu z ljudmi iz "generacije 1895" sijajno izpolnila nalogo, katero si je zastavil že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja naprednjaški pokret v Pragi in Zagrebu. (O tem bo govora posebej.) Medtem pa se je pokazalo, da je bila takozvana "opor

tunistična "politika koalicije v raznih obdobjih od 1910 do 1918 leta zelo koristna za narodno stvar (a posebno za kmete za časa vojne), kakor tudi za realiziranje končnega cilja.

Stjepan Radić in njegova seljačka stranka sta za časa Tomašičeve vlade prav tako vodila oportunistično politiko. Tudi oni so glasovali za "polovično" volilno reformo, a Radić je pomagal Tomašiču, ki ga je pogosto klical na konference in ki je "vnesel v program nekatere zahteve seljačke stranke" (Marjanović, str. 103).

KONEC PAKTIRANJA

Toda "prijateljski" odnosi med Tomašičem na eni in koalicijo ter Radićem na drugi strani niso trajali dolgo. Tomašič ni izpolnil svojih obveznosti napram koaliciji, kar se tiče odstranitve Rauchovih elementov iz uprave, poleg tega pa se je koalicija tudi energično zavzemala za ukinitve železniške pragmatike. Šele ko bi to bilo izvršeno, bi koalicija pristala na vstop v vlado (formula se je dejansko glasila, da ne bo "na vladi", ampak "za vlado"). Ker razgovori niso ničesar dosegli v tem pogledu, je koalicija znova sprožila v saboru dr. Lorkovičev predlog, da se ukine železniška pragmatika in izjavila, da dokler to ni storjeno, ne bo sodelovala pri izvolitvi nove delegacije hrvatskega sabora za skupni ogrsko-hrvatski sabor v Pešti in da bo izvolitev celo preprečila. Madžari so se vedno bali take odločitve, kajti okrnitev skupne skupščine bi bilo zanje sramotno v mednarodnem pogledu. Zato je Tomašič na vse mogoče načine poskušal, da bi Madžare obvaroval pred tako sramoto in v tem tudi uspel - s pomočjo frankovcev in Radićevih pristašev! Radić je pri tem pomagal Tomašiču in Madžarom - toda si s tem ni pridobil Tomašičeve hvaležnosti, kot se je to kmalu pokazalo. Tomašič je namreč že dlje časa dobival z raznih strani ovadbe, da je seljačka stranka "nevarna in razdiralen pokret, ki je obenem panslavističen in republikanski", med tem ko da je Radić "najnevarnejši sovražnik dinastije in monarhije, ker je v službi Srbije, Rusije in Francije". Marjanović pravi na str. 102: "Radiću torej ni pomagalo niti njegovo vedenje za časa aneksije", a k temu lahko do damo: niti njegova "podunavska" in trialistična fantazija in dotedanja podpora Tomašiču - proti koaliciji...

Pešta se je zaradi odpora koalicije proti železniški pragmatiki in poskusom obsežnejše madžarizacije potom nje (osnovano je bilo večje število madžarskih šol v Hrvatski "za otroke železniških nameščencev", v katere so bili potisnjeni zlepa ali zgrda tudi hrvatski in srbski otroci) po kratkem "ustavnem" režimu odločila, da v Hrvatski znova uvede silo, pri čemer ji je služil tudi "hrvatski patriot" Tomašič, ki je bil jezen, da ga koalicija ne če poslušati in se pokoravati njegovim poveljem. Zato je bil razpuščen hrvatski sabor, v katerem je imela koalicija močan položaj kot najštevilnejša stranka, a uživala je tudi podporo Starčevićevih poslancev. Razpisane so bile nove volitve, ki so bile izrečno naperjene proti koaliciji. Volilna borba je bila vodena s starimi Kluenovimi in še slabšimi Rauchovimi metodami, s pomočjo korupcije, pritiska na državne uslužbence, preganjanjem in vsemogočim nasiljem. Preganjanje je zajelo mnogo prvakov koalicije: dr. Hinković je bil obsojen na šest mesecev zaradi svoje obrambe na velicizdajniškem procesu (ki se je vršil dve leti popreje!), Većeslav Vilder na šest mesecev za radi svojega neustrašnega peresa v "Pokretu" in dr. Lorković na tri mesece. Dr. Magdić, Srdjan Budisavljević in drugi, zlasti pripadniki "generacije 1895", so se tudi znašli v zaporu. Stjepan Radić, ki bi moral biti ravno tako zaprt, se je skrival na podeželju, dokler ni bil ponovno izvoljen za poslanca in s tem zaščiten. Mnogim kandidatom je bilo prepovedano bivati in na kakršenkoli način propagirati v svojih volilnih okrožjih. Volilni agenti in celo veliko število samih volilcev je romalo v zapor. Uporabljene so bile tudi druge vrste nasilja, medtem ko je na veliko cvetela korupcija.

Koalicijski tisk je bil ravno tako preganjan, posebno Vilderjev "Pokret" in Pribičevićev "Srbobran", ki sta predstavljala zaradi sposobnosti svojih urednikov najmočnejše orožje koalicije. Izhajala sta s celimi stranmi praznimi, ker je bilo cenzurirano vse, kar bi lahko vplivalo na volitve - toda z dobro organizacijo se je dalo razpečati tudi na tisoče izvodov obeh časopisov s članki še predno so bili zaplenjeni. Kakšna razlika med to dobo in dobo, ko je bila koalicija na vladi pod banom Pejačevićem - takrat je prišlo v vseh šestih mesecih samo do ene zaplenitve v vsem tisku v Hrvatski! Sedaj je imel Tomašič na muhi posebno ta dva lista in njune urednike, ker je bil Vilder "vedno na najradikalnejšem krilu koalicije" (kot to

pravi dr. Paulova), medtem ko je bil Pribičević, ki je bil takrat že dejanski voditelj koalicije, za Tomašiča "najvznemirljivejši element".

Skratka povedano: po paktu in "prijateljskem sodelovanju" med Tomašičem in koalicijo je prišlo sedaj pri volitvah do hujšega nasilja proti njej kot za časa Khuenove in Rauchove vlade. Toda vse to ni moglo niti uničiti niti omajati opozicije. Na decembrskih volitvah je dobila 28 mandatov in s tem obdržala položaj najmočnejše stranke v saboru, medtem ko so Tomašičevi pristaši, kljub vsem intrigam, dobili samo 21 mandatov - a seljačka stranka 8. Tomašičeva praksa je povzročila novo združevanje raznih pravaških skupin, ki so dobile skupaj 27 mandatov - precej visoko število, toda to predvsem zato, ker se je proti njim nastopalo manj nasilno kot proti koaliciji.

Volitve so predstavljale za Tomašiča poraz, saj ne bi mogel vladati s saborom, v katerem so bili njegovi pristaši v manjšini (manj kot eno četrtino sabora). Podal je zato ostavko, ki je bila sprejeta. S tem se je končala politična kariera velikega učenjaka, a neuspešnega politika.

Januarja 1912 je bil za novega bana postavljen Slavko pl. Čuvaj, ki je sicer predstavljal novo osebnost, toda isti sistem: politika "močne roke" napram Hrvatski in posebno napram Hrvatsko-srbski koaliciji se je nadaljevala - vse v cilju, da se zruši in razbije ta politična formacija, katero sta Dunaj in Pešta (tudi ko sta v raznih obdobjih poskušala doseči z njo sporazum in kompromise ali pa začasno sodelovanje) smatrala za najbolj nevaren nju njim ciljem, ker sta vedela, da je njen cilj tudi v času "oportunistične" politike neizpremenjen: popolno narodno in državno ujedinjenje Jugoslovanov ne glede na tedanje državne meje. (Nadaljevanje sledi)

DRAŽA ŠE STRAŠI

Tednik JASNI POGLED (Der Klare Blick), ki ga izdaja poznani švicarski vzhodni inštitut⁺, je v treh številkah meseca novembra lani priobčil članke v zvezi s pisanjem beograjske POLITIKE (in ljublj. DELA) kako so leta 1946. ujeli Dražo Mihailovića. Dva od člankov, ki ju je v BLICKU napisal Predislav Kuburović, zanimivo povzemata napore OZNE, da bi ujela Mihailovića. Že jeseni 1944. se je OZNI posrečilo dobiti ključ za radijsko zvezo z Dražinim štabom v Bosni in s pomočjo nekega radio telegrafista je štabu opisovala "ugodni" položaj v Srbiji in začela vabiti tja Mihailovićeve čete. Na tej poti nazaj v Srbijo so jih čakale močne partizanske enote in sistematično uničevale. Drugi moment, ki ga navaja Kuburović, je kako je prišlo do tega, da je Kalabić - seveda po POLITIKINI verziji - pristal, da pomaga OZNI, dobiti živega Mihailovića. Po tej verziji so oznaši ob zajetju Mihailovića pobili vse prisotne četnike (vključno Kalabića), razen enega, ki pa je padel pozneje, tako da ni moč preveriti POLITIKE. Članek v tretji številki pa obravnava že poznane detajle o Mihailovićevem procesu in dogodke zvezane s tem.

Ob prvem članku je podan tudi Mihailovićeve življenjepis in nekaj misli o morebitnih razlogih za objavo podatkov o izločitvi poslednjega četniškega odpora Titovemu režimu prav sedaj, ko se je Tito spet začel bližati Moskvi, a je v sporu z Albanijo in Kitajsko. Člankar pripominja, da POLITIKA še enkrat nazorno dokazuje, kako kruta in brezsrčna je komunistična tajna policija, ko gre za likvidacijo nasprotnikov. Vse: prevara, laž in izdaja so ji dovoljene. Poslednji vojaki Mihailovićeve čet na jugosl. ozemlju so bili neusmiljeno postreljani, ne glede na to, če so bili prestrašeni, bolni ali ranjeni. J.G.

⁺Letna naročnina na tednik, pisan v nemščini, je 23 šv. frankov, z varijacijami za polletno naročnino in letalsko dostavo. Naslov inštituta je: Schweizerisches Ost Institut AG, Postfach 1178, BERN - Transit, Schweiz

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu. Izdaja ga Slovenska Pravda.

Njeno mnenje predstavljajo le članki, podpisani od izvršnega odbora. Urednik: Dušan Pleničar.

Uredništvo: 76 Graeme Rd., ENFIELD, Middx. Tel.: ENF 5097

Uprava: BM/TRIGLAV, LONDON W.C.1.

OD MESECA DO MESECA

DOL S KITAJCI

Kitajsko nagajanje in zmerjanje Jugoslavije se nadaljuje in je posebno izbruhnilo na kongresih komunističnih partij Bolgarije, Madzarske, Čehoslovaške in Italije. S kitajskimi napadi se je ukvarjal 26. novembra Izvršni komite CK Zveze komunistov Jugoslavije, ki je v objavljeni izjavi dejal, da kampanja nima nobene zveze z običajno vljudnostjo med državami, ki vzdržujejo diplomatske odnose. Vanjo so potegnili tudi Severne Korejce, medtem ko izrabljajo Albance za najbolj surove napade. Kitajska politika je v resnici uperjena proti miru in neti razdor v mednarodnem delavskem in naprednem gibanju. Kitajci ne napadajo le Jugoslavije, ampak preko nje samo politiko sožitja in miru.

Dva dni kasneje so kitajskemu odpravniku poslov v Beogradu izročili tudi protestno noto jugoslovanske vlade, katero pa kitajski odpravnik poslov ni hotel sprejeti.

KARDELJEV INTERVJU

Edvard Kardelj je 6. decembra odpotoval na obisk v Indonezijo, Indijo in Irak. Dan pred odhodom je bil objavljen dolg Kardeljev intervju, v katerem je odgovarjal na tri vprašanja:

1. O cilju obiska je dejal, da se bo seznanil z azijskimi deželami, katere prvič obiskuje, a pogovarjal se bo o nadaljnjem raširjanju in poglobitvi odnošajev. Posebno z Indonezijo in Indijo so stari prijatelji.

2. O spopadu na indijsko-kitajski meji je rekel, da ta zelo skrbi Jugoslavijo. Indija je blokovsko nevezana dežela in je tudi velik pobornik miru in sožitja v svetu. Vsak poskus, da bi tej deželi vsilili enostransko rešitev, ne glede na sam spor, mora zato povzročiti izredno negativne posledice za stvar miru in družbenega napredka v svetu. Zato se jugoslovanska vlada že ves čas prizadeva za mirno rešitev tega spora.

3. O vlogi neblokovskih držav je govoril na dolgo in široko in je ponovil svoje poglede o vojni in socializmu. Blokovska politika mora v skrajnosti povzročiti svetovno vojno, ki bi pomenila strašno uničenje. Vojna pa ne bi bila pogubna le s človečanskih vidikov, ampak tudi z vidika socializma, ker bi ne služila njegovemu razširjanju, ampak bi ga iznakazila. Zato je za delavsko in napredno gibanje v svetu važen mir. Utrjevanje miru pa je edino mogoče z mirnim sožitjem in neblokovsko politiko. Socializem se bo razvijal na različne načine, v vsaki deželi drugače. Zanj pa je potreben mir.

REZULTATI LJUDSKEGA ŠTETJA

Jugoslovanski statistični zavod je sedaj objavil končne rezultate ljudskega štetja, ki se je vršil 31. marca 1961.

Po tem štetju je imela Jugoslavija tega dne 18.540.000 prebivalcev, ali skoraj 2 milijona več kot leta 1953. Glede na spol je bilo 9.040.000 moških in 9.500.000 žena.

Med narodnimi manjšinami so bili najbolj številni Albanci, katerih je bilo tedaj 915.000, Potem slede Madžari, katerih je bilo 504.000, Turkov 183.000 in Slovakov 86.000.

Med zaposlenimi; kakih 129.000 jih je bilo z visoko in univerzitetno izobrazbo (leta 1953 le 81.000), Visoko kvalificiranih delavcev je bilo 163.000, kvalificiranih 884.000, priučenih 426.000, medtem ko je bilo preko 1 milijon nekvalificiranih delavcev.

V primeri z štetjem z leta 1953: število podeželskega prebivalstva se je zmanjšalo za 700.000. Vendar je razmerje med poljedeljskim in nepoljedeljskim ostalo isto: nekako polovico vsakega.

Gospodinjstev je bilo 4.648.000, med katerimi je bilo 866.000 štiričlanskih in 800.000 tričlanskih družin.

TITO GOVORI

Med obiskom v ZSSR in po vrnitvi v Beograd je Tito precej govoril o odnošajih med Moskvo in Beogradom. A začel je Hruščov v Vrhovnem sovjetu 12. decembra. V dolgem govoru (kjer je omenil fantička - Albance - ki za tri kopejke kriči surove besede) je Hruščov dejal tudi tole:

Ne bom navajal razloge za poslabšanje odnosov med ZSSR in Jugoslavijo l. 1948. "Kot je znano, jugoslovanski tovariši smatrajo, da je za vse to popolnoma kriv Stalin. Stalin pa je svoje čase pripisoval vso krivdo Jugoslovanom. Kar se tega tiče, imamo svoje določeno mnenje. Govorili smo že in ponavljamo, da nedvomno no si poglavitni del krivde za poslabšanje sovjetsko-jugoslovanskih odnosov Stalin. ... Toda ne bi bili popolnoma iskreni, če ne bi dejali, da tudi na jugoslovanske tovariše odpade del odgovornosti za razvoj odnošajev med našima deželama in našima partijama v tistem času. ... Toda mi komunisti moramo gledati naprej. ... Zdaj so naši odnošaji z Jugoslavijo dobri." O mnogih mednarodnih vprašanjih, med-državnih in gospodarskih odnosih imamo "skupne poglede in skupno mišljenje. ... Obstojele so in še obstojajo resne razlike v vrsti ideoloških vprašanj, ki so prišla do izraza v programu ZKJ ..."

Tito je naslednjega dne v Vrhovnem sovjetu izjavil:

"V osnovi se strinjamo s tem, kar je tovariš Nikita Sergejevič povedal v svojem referatu o odnosih med našima dvema deželama. O preteklosti ne bi rad govoril, ker je to dolga in koplicirana zgodba. Kolikor še obstojajo razlike med nami, jih bomo odstranjevali skupaj v konstruktivnem sodelovanju." V poslednjih letih so se naši odnosi razvijali v prijateljstvu in ustvarja se zaupanje, ki je zelo koristno za obe deželi, za mir in za razvoj socializma. "Težimo k istim ciljem, k ustvarjanju nove družbe socializma in komunizma. Potrebno je zavarovati mir, da bi te cilje dosegli, ker jih je mogoče doseči samo v miru. ... Zato tudi so naši pogledi na vsa velika mednarodna vprašanja enaki ali podobni. Naša gledišča so enaka ali sorodna."

V pogovoru z jugoslovanskimi novinarji v Kijevu 20. decembra je Tito izjavil, da je s Hruščovim govoril o zunanji politiki in o medsebojnih odnosih. Možnosti za razširitev gospodarskega sodelovanja so realistične. "Razume se", da se zavzemajo za enakopravno sodelovanje, ki bo pomagalo k političnemu sodelovanju in medsebojnem razumevanju.

O tem "morate tudi vi novinarji voditi računa, ker interesi naše dežele, kot socialistične, niso nasprotni tistemu, kar je v interesu socializma na splošno. Predvsem mislim na čim boljše odnošaje. ... Paziti je treba, da se vi novinarji ne boste razhajali z našo politiko. Vi novinarji ste tudi politični ljudje, in kot politični ljudje morate paziti na to in sploh na vse te občutljive zadeve."

Če bomo kdaj videli kake postopke na drugi strani, ki nam niso simpatični, je zaključil Tito, mislim, da kot komunisti ne smemo dramtizirati zadev, ampak moramo gledati realno in jih odstranjevati na prijateljski način.

Ob povratku v Beograd 22. decembra je Tito govoril o mogočnem vtisu, katerega je naj napravila ZSSR. Všeč mu je bilo, da je bil obisk "počitniški", ker je tako imel več časa za razgovore. Zelo je bil počaščen, da je govoril v Vrhovnem sovjetu. Po pogovorih v Moskvi bolje razume sovjetsko zunanjo politiko in mnoge poteze, ki mu preje niso bile jasne. Prepričan je, da se ZSSR zavzema za mir, a seveda ne mir za vsako ceno, na račun socialistične izgradnje. Hruščov je priznal, da Jugoslavija gradi socializem. V nekaterih stvareh se ne strinjajo, a praksa bo te zadeve likvidirala. Smešno je govoriti, da bo Jugoslavija spremenila svojo politiko. "Nam ni treba spremeniti politike, temveč se moramo držati naših načel sodelovanja in prijateljstva z vsemi narodi sveta," pa tudi načela "naj tesnejšega sodelovanja s socialističnimi deželami, kar je samo po sebi umljivo, saj je tudi naša dežela socialistična."

14 ladij (devet tankerjev po 20.800 ton nosilnosti in 5 tovornih ladij po 12.000 ton) bodo zgradile do konca 1965. jugoslovanske ladje delnice za Sovjetsko zvezo z ozirom na nedavno sklenjeno pogodbo.

Z ukazom Zveznega izvršnega sveta z dne 4. decembra 1962 so bila izvršena sledeča imenovanja:

Dosedanji ambasadorji Salko Fejić, Mihajlo Javorski in Dušan Kveder so bili postavljeni za pomočnike sekretarja za zunanje zadeve.

Darko Černež, dosedanji ambasador v sekretariatu za zunanje zadeve, je bil imenovan državni podsekretar v Zveznem izvršnem svetu.

Avguštin Papić, jugoslovanski predstavnik pri izvršnem odboru mednarodne banke za obnovo in razvoj, je postal državni podsekretar v državnem sekretariatu za zunanjo trgovino.

Ljubo Faust, pooblaščen minister v državnem sekretariatu za zunanje zadeve, je postal pomočnik sekretarja v državnem sekretariatu za zunanjo trgovino.

Geza Tikvicki, podpredsednik Zvezne gospodarske zbornice, je postal predsednik upravnega odbora Jugoslovanske investicijske banke.

Poljski zunanji minister Adam Rapacki je bil na uradnem obisku v Jugoslaviji med 19 in 24. Novembrom. Med obiskom je imel razgovore z državnim sekretarjem za zunanje zadeve Kočo Popovićem. Bil je tudi sprejet pri Titu na Brionih 23. Novembra.

Koča Popović pa je povsem nenadoma odšel 27. novembra na razgovore v Kairo na vabilo vlade Združene arabske republike. Imel je razgovore z predsednikom izvršnega sveta ZAR Ali Sabri-jem in Naserjem.

Na povratku domov pa se je ustavil v Atenah kjer je imel razgovore z grškim zunanjim ministrom Averof-om. Kot je poročal grški tisk se pri teh razgovorih ni ravpravljal o takozvanem "makedonskem vprašanju."

Predsednik sveta zveznega izvršnega sveta za kulturo in prosveto Laza Koliševski je vodil delegacijo CK jugoslovanske lige komunistov na 10. kongresu italijanske komunistične stranke v Rimu začetkom decembra. Delegacijo sta sestavljala še Krsto Bulajić in Janez Vipotnik. Lazar Koliševski je v svojem pozdravnem govoru na kongresu "na dostojanstven način" zavrnil napade kitajskega delegata, ki je na kongresu grdo napadel Jugoslavijo in njene komuniste.

Delegacija jugoslovanskih javnih delavk je obiskala Anglijo koncem novembra na vabilo angleške vlade. Delegacijo je vodila Milena Planojević, ki je član izvršnega sveta Srbije. Med dvanajstdnevnom bivanju v Anglije je delegacija obiskala več socialnih ustanov in imela razgovore z laburistično stranko.

Za dan republike 29. novembra so v Jugoslavije kot po navadi spustili v obrat več tovarn in drugih objektov. Med temi je bila najpomembnejša tovarna dušikovih umetnih gnojil v Pančevu. Tovarna bo proizvajala letno 360.000 ton umetnih gnojil kar je dovolj za 700.000 ha zemlje. ZDA so za zgraditev te tovarne dale Jugoslavije 22,5 milijonov dolarjev kredita.

V Sloveniji so ob tej priliki odprli cesto Dravograd-Maribor-Murska Sobota. V Ljutomerju so odprli tovarno močnih krmil za živino, v Celju novi oddelek v tovarni emajlirane posode, v Velenju in Kopru nova zdravstvena doma in v Novi Gorici največjo avtobusno postajo v Jugoslaviji.

Že preje, 11. novembra, pa je bila odprta cesta med Paračinom in Osipaonico v Srbiji, ki je del ceste Bratstva in edinstva. Ta del ceste je 92,5 km dolg. Prihodnje leto nameravajo zgraditi še sektor med Osipaonico in Beogradom, ki bo dolg 52,5 km in par krajših odsekov v Makedonije s čemer bo cesta dograjena.

Jugoslavija je podpisala pogodbo za dobavo opreme za skopsko železarno z dvema angleškima podjetjima, ki bosta v prihodnjih petih letih dobavila vso opremo v vrednosti 28 milijonov angleških funtov. Od tega zneska bo grupa angleških bank in zavarovalnic prispevala 20 milijonov £ v obliki kredita. Pogajanja za to posojilo so trajala dve leti in pol. Posojilo je organizirala firma Lazard Bros iz City-ja. Železarna bo predvidoma po letu 1965 proizvajala 300.000 ton jeklenih plošč na leto.

Dne 28. novembra je bil podpisan sporazum med ZDA in Jugoslavijo po katerem bodo ZDA dobavile Jugoslaviji 1.200.000 ton pšenice in 30.000 jedilnega olja na kredit plačljiv v dinarjih. Poleg tega pa bodo ZDA dobavile še 22.000 ton bombaža in 9.000 ton loja na kredit plačljiv v dolarjih. Sporazum sta v Beogradu podpisala ameriški ambasador George Kennan in pomočnik državnega sekretarja za zunanje zadeve Vojin Guzina.

Na Rijeki so 23. novembra spustili v obrat velik silo za žito, katerega kapaciteta je 32.000 ton. Silo si je prišel ogledat sam Tito.

Mlado dekle Diana Margaret Marrel iz Londona je bila v Jugoslaviji obsojena na leto dni zapora, ker je avtom do smrti povozila Branislava Petkovića, ki je delal na cesti.

V tovarni Ivo-Lola Ribar v Železniku blizu Beograda je Tito 29. decembra dejal, da vedo ljudje "skoraj vse" o obisku v ZSSR, ker so brali v časopisih. Spet je poudaril, da se sovjetski ljudje zavzemajo za mir. Jugoslavija si bo prizadevala, da bo imela čim boljše prijateljske odnose z ZSSR in socialističnimi deželami, čeprav bo sodelovala z vsemi državami. Jugoslavija ima ogromne možnosti za trgovino s socialističnimi državami. Od njih nismo ničesar zahtevali, le to, da se ne vtikajo v našo neodvisno politiko, "ki je skoraj v vseh važnih vprašanjih podobna njihovi politiki. Kajti mi smo pridobili svetovni status, ki je zelo važen posebno med neopredeljenimi državami."

Tito je dodal, da so se med obiskom mnogo pogovarjali. S Hruščovim sta se pomenila med štirimi očmi o vsem, kar jima leži na srcu. Govorili so le o tem, kar jih razdvaja, da bi preprečili prepire in da bi se izogibali stvarim, ki drugemu niso všeč. Teh stvari ne bodo dramtizirali. "Ni mogoče zapreti ust vsakomur v Jugoslaviji, ki ni prijatelj socializma, in mu preprečiti, da kaj ne izbrblja. Imamo pa pravico, da onemogočimo tiste, ki stalno tako delajo."

Tito je Sovjetom povedal, da Jugoslavija ne more spremeniti svoje zunanje politike, ker ima velik ugled v svetu, ki je koristen tudi za napredno gibanje na splošno. "Tako naša politika doprinaša k istemu cilju, h kateremu stremi tudi sovjetsko ljudstvo - ohraniti miru." Imamo isti cilj: uvedba socializma in končno komunizma.

V novoletni poslanici je Tito poudaril, da mora Jugoslavija še boljše vskladi ti svoje delovanje v borbi za mir z neblokovanimi državami, mora okrepiti in razširiti sodelovanje s socialističnimi deželami in se izogniti vsemu, kar bi oviralo normalne odnose z njimi. Tako bo najbolje služila utrditvi miru, ki je potreben za gradnjo socializma. Minila je doba klasičnih vojn; v novi svetovni vojni ne bi bilo zmagovavcev.

Položaj v kulturnem in moralno-političnem življenju v Jugoslaviji ne odgovarja socialistični skupnosti, je izjavil Tito. Posebno v književnosti in umetnosti na splošno je mnogo tujih elementov, nezdržljivih s socialistično etiko, ki si prizadevajo, da bi odvrnili naš razvoj z linije, katero je začrtala revolucija. To so različni dekadentni pojavi uvoženi iz tujine. Proti tem se je treba boriti predvsem s političnim delovanjem, ne toliko z administrativnimi ukrepi. To je naloga družbe, Socialistične zveze, Zveze komunistov in mladinskih organizacij. Razvoj je v glavnem odvisen od komunistov.

Kardelj je bil na uradnem obisku v Indoneziji, Indiji in Iraku. Po povratku s 25-dnevnega potovanja je Kardelj dejal, da je imel intezivne in koristne razgovore. Razgovarjali so o gospodarski, kulturni in znanstveno-tehnični kooperaciji. Naša politika miroljubne koeksistence in nevezanja na bloke bo kot je bila doslej trdna osnova za naše daljnje sodelovanje.

Zvezna ljudska skupščina je na zasedanju 28-29. dec. odobrila zvezni družbeni plan in proračun za l. 1963. Družbeni plan predvideva, da se bo narodni dohodek dvignil za okoli 10%, industrijska proizvodnja 10%, poljedeljska 11%, izvoz 13%, zaposlitev 3% in produktivnost dela 5,5%.

Proračun za l. 1963 pa znaša 609 milijard dinarjev, kakih 25 milijard dinarjev manj kot l. 1962. Proračun za obrambo bo znašal 7,3% narodnega dohodka, kar je kakih 14 milijard dinarjev več kot lani. Drž. sekretar za obrambo Gošnjak je to po višanje pojasnil v glavnem radi večjih plač, ki se bodo povišale 4,5%.

Proračun drž. sekretariata za notranje zadeve znaša 10.250.726.000 dinarjev. Svetislav Stefanovic je ob razložitvi proračuna dejal, da je bila aktivnost najbolj sovražnega dela emigracije in nekih obveščevalnih služb zelo intezivna l. 1962. Radi vohunstva ali drugega sovražnega delovanja v Jugoslaviji je bilo aretiranih 316 oseb. Okoli 50.000 jug. emigrantov je zaprosilo za reguliranje odnosov na osnovi zakona o amnestiji. L. 1962 je 230.000 jugoslovanov potovalo v tujino napram 190.000 l. 1961.

Okrožno sodišče v Ljubljani je 29. dec. obsodilo Antona Kregarja na 14 let strogega zaporu, Franca Jevška na 10 in Leopolda Berlota na 13 let, ker so po navodilih Janeza Topliška in Ferdnanda Urbančiča organizirali Organizacijo slov. antikomunistov. Zbirali so orožje, podatke, a Kregar je tudi sestavil listo ljudi, ki bi morali biti likvidirani.

IVAN STANIČ